

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

"De Schutterij tijdens de Bronkhorster kermis van 1926"

*v.l.n.r.: jongetje Wolff of Mennink, Tinus Wolff, Bart Wolff, Johan Mennink, Aaltje Mennink en Gerrit Wolff (koningspaar), Johan Wolff, ?, Jo Knaake, Ab Mennink en Adriaan Meutstege.
Op de voorgrond de trommelslagers: Hendrik Ankersmit en Gerrit van Veldhuizen.*

HVS

- De correspondent
- Millennium 2000 tot 3000 jaar na Christus
- Rogge-oogst in Bronkhorst . . .
- De Schutterij
- Werkgroep activiteiten . . .
- Nieuws van de Bestuurstafel
- Kasteel Twickel
- Er was eens . . .
- "Eens een bolwerk van de adel" . . .
- Over J.F. Oltmans . . .

99/3

ISSN: 1386 - 5943

Oplage: 400 ex.

oktober 1999

VOORWOORD . . .

Beste leden der Historische Vereniging...

De Minister van Verkeer & Waterstaat heeft aanvang september 1999 een schot voor de boeg geven betreffende de zin en haalbaarheid van de "Noordtak" van de Betuwelijn. De provincie Gelderland stond op zijn grondvesten te schudden!

Eindelijk is dan het kwartje gevallen en als inwoner van Steenderen moet ik eerlijk melden, dat ik grote waardering heb voor het besluit van de landelijke overheid. Tenslotte beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Overigens... zit hier meer achter? Krijgen we over vijf jaar wederom een gelijke discussie?

Afgelopen jaren had ik veelvuldig mijn kritische kanttekeningen gegeven, niet alleen op gebied van behouden van cultuurhistorie, doch ook op het gebied van meteorologische effecten/beïnvloeding in relatie tot geluidshinder. Gezien mijn achtergrond en opleiding dacht ik niet "in de ruimte te zweven" met mijn betogen, dat wij veel meer geluidshinder van een dergelijke spoorbaan zouden krijgen dan ons voorgesteld werd! Tenslotte staat ook mijn huis 568 m van het geplande tracé. Een voorbeeld: in de voorzomer van 1999 speelde de Rockband "Normaal" in een tent te Toldijk en velen beleefden een gezellige avond. Hier in Steenderen kon je in je bed op enige kilometers onder de rietdeken letterlijk meezingen. Over decibels praten we één weekeinde maar niet. Hoe zou het geworden zijn als dit ijzeren lint er wél was gekomen?

Begin dit jaar stond ik nog samen met bestuursleden van de Gelderse LTO "in te spreken" in De Hanzehof. "Meneer Kok, u wordt bedankt... de volgende!" zei de voorzitter. Je voelt je dan erg nietig in de bulldozerbenadering van onze overheid. We raken 's lands economie en de gemeenschap wordt eenvoudig weg murw gepraat. Toch hebben de vele duizenden reacties hun effect gehad en de overheid heeft ingezien, dat het belachelijk is miljarden uit te geven voor nog geen 15 treinen per dag. Het zou een soort tweede "Kalkarproject" geworden zijn en dan te bedenken dat er thans duwbotten op de Waal in de vaart zijn gekomen, waar- op 300 containers geplaatst kunnen worden!

Deze zomer was ik in Frankrijk, Normandië en heb genoten van de prachtige historische bouwkunst. Mooie vakwerkhuisen van eiken met nog leemwerk op twijgen en als je dan bij de makelaars de verschoten foto's van winkeldochters ziet, beginnen je handen te jeuken. Voor een habbekrats een opknappboerderijtje in Normandië, doch mijn vrouw schudt mij weer wakker. "Heb jij daar dan nog tijd voor", zegt ze dan en je bemerkt dat je toch weer met beide voeten op de grond komt te staan.

In de gemeente Steenderen kunnen we deze historische krotten niet eens redden, om welke reden dan ook. Hier in eigen omgeving hebben we definitief afscheid genomen van de eens zo mooie "schuren van Metz" te Rha. Reeds decennia was de ontmanteling aan de gang. Iemand kon wat met de stenen en weer een ander kon de pannen een nieuw doel geven. Het is niet meer!

In Toldijk tussen de hoogspanningskabels aan de Hoogstraat verdween eens een historische krukhuis-

boerderij. Thans staat er reeds enige tientallen jaren tussen de sparren een "bouwkasbungalowtje", destijds als vervangende woonruimte gebouwd en de eens zo mooie krukhoeve is dit voorjaar en zomer onttakeld. De gemeente Steenderen heeft jaren geleden een verordening gemaakt, dat deze bouwkasbungalowtjes cq nieuwe behuizingen naast vervallen, doch markante bescheiden boerderijen konden verschijnen. De voormalige boerderijen kregen een -tijdelijke- andere functie, doch het verrottingsproces kreeg vrij spel en zo zien we weer "monumentale boompjes" vallen. Of toch herstel? Steenderen leeft maar... wat zeggen plaatsgenoten enige generaties ná ons van deze beleidslijn van de jaren zestig en zeventig van deze eeuw?

Of komen deze boerderijen weer terug als in het Openluchtmuseum? Overigens kan ik niet in een andermans knip kijken en dat zal dan ook zeker de reden zijn, dat deze boerderijen er niet meer zijn. Een verarming voor het buitengebied!

Afgelopen zomer had de HVS een volle bus naar kas-teel Twickel in Delden en aansluitend Erve Brooks in Gelselaar. In tijden van "harde schijven, pentiums en toetsenborden" is er veel behoefte eens even van de tijden van weleer te genieten en tot rust te komen. Laten we het maar "ontstressing" noemen, weer een woord voor de nieuwe Van Dale van 2005.

Bestuur en diverse commissies zijn weer druk doende u in deze millenniumtijd aan uw trekken te laten komen. U heeft het a.s. winterprogramma 1999-2000 ontvangen en mocht een brievenbus overgeslagen zijn, laat het even aan de secretaris weten...

Monumentenarchitect G.J. Bouwhuis uit Doesburg heeft nog enkele plaatsen over bij zijn cursus "streek- én bouwstijlen". Ik zou zeggen... laat deze unieke kans niet voorbij gaan en geef je op bij de secretaris. Woon je ook nog in een oud of historisch pand, dan geeft deze cursus je nog "rente" ook.

J.F. Oltmans zetten we in de schijnwerpers. Mevrouw Kruijff, weduwe van onze oud-burgemeester zond ons een -oorspronkelijk- kinderverhaal over de redding van Bronkhorst. Ik zag een interview in Trouw met onze huidige burgemeester en bemerkte dat deze terecht trots mocht zijn over "zijn" Bronkhorst, doch vergeten we dan niet een beetje de vele hindernissen, die wijlen zijn voorganger Kruijff moest nemen om centen, dubbeltjes en kwartjes van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg los te krijgen om dit vervallen stadje te redden? We hadden het bij wijze van spreken nog niet eens over gulden. Ere wie ere toekomt, maar het is natuurlijk journalistenwerk. Trouwens ook Buddingh' heeft veel voor Bronkhorst betekend en de tijd gaat toch zo snel, dat was ik vergeten...

A.s. december, op de drempel van de 21ste eeuw krijgen we een unieke kijk op het IJsselwater door mevrouw Johanna Hutten-ter Wee. Zij is waarschijnlijk de laatst levende inwoner, die daadwerkelijk óp de IJssel geboren is! Voorts hebben we het op de valreep van dit millennium over unieke Gelderse klokken en hun makers. Allen veel leesplezier en tot maandag-avond 22 november 19.30 uur in "De Seven Steenen".

Paul Kok, voorzitter

"De Zwerfsteen" is de kwartaaluitgave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. Opgericht d.d. 1 juni 1992.

BESTUUR:

voorzitter:
Paul Kok
Wehmeestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
0575-451444

secretaris:
Yvonne Koning
Paardestraat 7
7221 NE STEENDEREN
0575-452624

1e penningmeester:
Fred v.d. Mije
Hofstraat 4
7223 LR BAAK
0575-441806

2e penningmeester:
Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6
7221 CC STEENDEREN
0575-451437

leden:
Geert Jansen
Anjerstraat 12
7221 AS STEENDEREN
0575-452027

REDAKTIE:

Verdi van Leuvensteijn-Breukink
Bronkhorsterweg 21
7221 AB STEENDEREN
0575-451868

Kees en Anne Scheiffers
Bronkhorsterweg 22
7221 AC STEENDEREN
0575-452508

eindredactieadres:
Gerda Schuurman
Azaleastraat 7
7221 AZ STEENDEREN
0575-451209

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de Historische Vereniging
Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschap-
opgave gelijktijdig de contributie
over te maken. Uw betalingswijze
is tevens de garantie dat U in het
ledenbestand bent opgenomen.

Contributie 1999:

f 25,— voor individuele leden
f 35,— voor echt)paren of
samenwonenden.

WERKGROEP ACTIVITEITEN . . .

Het werkgroepje "archief" heeft inmiddels de eerste activiteiten ontplooid. Een kleine delegatie heeft een afspraak gemaakt op 5 juli met de gemeente archivaris de heer Bresser om suggesties op te doen.

Onze noodkreet in de vorige zwerfsteen is gehoord en ons jubileumboek "OVER DE DREMPEL VAN 1996" is weer terug op het oude honk.

Het boek "Iets over de heerlijkheid Baak" geschreven door Pater Koekkoek heeft zijn weg nog niet naar ons archief gevonden.

Inmiddels is het archief verder uitgebreid. Mieke van der Valk, bekend van de bibliobus, deed ons nog een aantal boeken toekomen, waarvoor nogmaals onze hartelijke dank.

Nieuwe boeken in ons archief zijn:

Borman R.; Archeologie in Gelderland
Jaarboek Achterhoek en Liemers 1978 deel I
Jaarboek Achterhoek en Liemers 1980 deel III
Shell journaal van Nederlandse monumenten (1975)
Vredenberg-Alink J.J.; Kaarten van Gelderland en de kwartieren (vanaf het midden van de zestiende eeuw tot circa 1850)

De serie tijdschriften "Ach lieve tijd"; Achterhoek en Liemers, is in complete vorm ook inmiddels aanwezig. Naast boeken en tijdschriften is er ook videomateriaal in het archief:

- Terugblik Achterhoek deel 1 : oorsprong tot 1940.
- Terugblik Achterhoek deel 2 : 1940 tot heden.

Bovengenoemde lijst zal in de toekomst nog meer gaan groeien en de werkgroep zal zich beraden over hoe de vereniging ermee om kan gaan.

Onderstaande mededeling blijft staan:

Ook heeft het bestuur destijds een exemplaar van het boek "1000 jaar Olburgen en Rha" gekregen. Dit boek is uitgeleend aan iemand wiens naam nu niet meer te achterhalen is. Wil diegene zo vriendelijk zijn het boek weer in te leveren bij de secretaris!!

Noteert u voor het komende seizoen alvast de volgende avonden in uw agenda. De lokatie van de ledenavonden is net als vorig seizoen in de "Seven Steenen" in Steenderen.

: 22 november 1999

: 24 januari 2000

: 20 maart 2000

November zal in het teken staan van de Imkerij en alle facetten die daarbij te pas komen. Vast en zeker een avond van bijzondere kwaliteit.

Januari betekent dat we in een nieuw millennium zijn aanbeland. Ook daar wil de historische vereniging aandacht aan schenken. De voorbereidingen zijn gaande. Het zal een avond worden met terugblikken en vooruitkijken en vooral ervaringen uitwisselen onder leiding van een gespreksleider die zijn sporen reeds verdiend heeft.

In maart wordt de jaarlijks algemene ledenvergadering gehouden en na de pauze zal voor een passend stuk amusement gezorgd worden.

Het bestuur hoopt dat u veel genoegen aan deze avonden zult beleven. Mogelijk worden er ook nog andere activiteiten georganiseerd, maar daarvan zult u tijdig horen.

Namens het bestuur,
Yvonne Koning, secretaris

NIEUWS van de BESTUURSTAFEL

Voor u gelezen:

In "den Schaorpaol" (kwartaal bericht van het Staring instituut, juni 1999) staan een aantal interessante artikelen:

- een beschrijving van Achterhoekse schilderijen gemaakt door een schilder van de kerngroep van de Haagse school: Willem Roelofs (1822-1897)
- een korte beschrijving van het boek over het leven van freule Judith van Dorth van Hermine Manschot-Tijdink
- een artikel over het natuurgericht bosbeheer van het Bergherbos, oorspronkelijk opgezet door J.H.A. van Heek
- de zoektocht van Walter Knoop naar waardevolle cultuurlandschappen in de Achterhoek; over hoe moderne materialen en traditionele vormgeving samen kunnen gaan.

Interessante uitjes voor de leden;

* Tentoonstelling:

"Carolus, Keizer Karel V 1500-1558"

Plaats: Sint Pieters Abdij te Gent

Tijd: 6 november 1999 t/m 30 januari 2000

Onderwerp: wie is Karel V, wat zijn zijn dynastieke wortels en waarom wordt hij wie hij is. O.a. schilderijen van vermaarde schilders en ander kunstobjecten. Tentoonstelling gaat vervolgens Europa in. (Bonn, Wenen, Madrid)

Te koop

Paul Kok heeft enige smeedijzeren onderdelen van een stelten (hooi)berg of vijfvallige hooiberg te koop. Zgn. "lan"verbindingen van smeedijzer, kabellieren en rollen. Incl. een bouwtekening en adviezen, want hij heeft reeds met hulp van velen dit "wiel" uitgevonden. Zo ook een mogelijkheid om 10 m lange bergroeden te kopen (inlandse eik) en rond sporenhout.
Tel.: 0575-451444.

OP DE VALREEP . . .

kunnen wij u nog meedelen, dat op zaterdag 13 november 1999 om 11.00 uur (wederdienende) de nieuwe rietgedekte kap met een bouwkraan op de molen "De Hoop" te Rha wordt geplaatst. Dit mooie bericht wilden wij u niet onthouden!

KASTEEL TWICKEL

Door: Kees Scheiffers

Op vrijdag 2 juli 1999 brachten leden van de Historische Vereniging Steenderen een bezoek aan Kasteel Twickel. De bus met 42 deelnemers aan boord arriveerde klokslag 13.15 uur in Delden.

Om half twee begroette Ir. A.H. Graaf Schimmelpenninck, rentmeester van "Twickel", onze bezoekers op de toegangsbrug voor het kasteel. In zijn welkomstwoord wees hij nog op dichtbijzijnde gebieden van "Twickel" in de omgeving van Steenderen, namelijk Het Hof te Dieren met o.a. pachtgronden aan de Steenderense kant van de IJssel.

Ons gezelschap werd opgedeeld in drie groepen, elk begeleid door twee deskundige gidsen. Het enthousiasme waarmee deze vrijwillige medewerkers alles lieten zien en het nodige daarbij uitlegden, was erg boeiend.

De hoekpaviljoens, de slaapkamers, badkamers, salons, de herenkamer en de dameskamer, de gangen, hallen, trappartijen, lambrizeringen, plafonds en niet te vergeten de prachtige portretten en schilderijen waren een lust voor het oog. Interessant was de bibliotheek van 3000 boeken, gerestaureerd door vrijwilligers! Nostalgisch en vertederend waren, uiteraard, de keukens in de souterrains, met de koperen potten en pannen, pudding- en tulbandvormen, serviezen, mangels, fornuizen in alle formaten, eenvoudigweg te veel om op te noemen.

Hierna was er gelegenheid om in de historische Oranjerie op rust te komen met een verfrissende drank en een heerlijke rozijnen/noten taartpunt. Er werd veel nagepraat en bewondering geuit over het kasteelbezoek en het feit dat alles gedaan wordt om deze monumenten in stand te houden.

Een beetje bijgekomen van de opgedane indrukken werd begonnen aan de rondleiding door de schitterende tuinen, langs de vijvers, de wildbaan, het "Bergje", de beelden, de fraaie buxushagen en dit alles begeleid door een voortreffelijke gids.

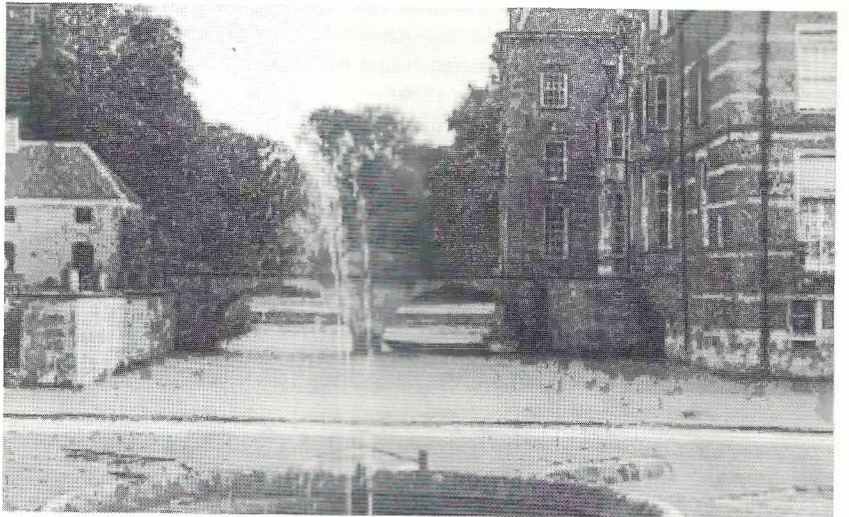
Volop genoten hebbend van ons bezoek aan "Twickel" vertrokken wij om even na vijven, richting Erve Niehof - Diepenheim/Gelselaar - en het Pannenkoekenrestaurant Erve Brooks in Gelselaar.

Het feit dat er daar buiten in de tuin gegeten kon worden en dat het weer die gehele dag zonder wind en regen, in een aangename temperatuur verliep, betekent dat wij het als deelnemers niet beter hadden kunnen treffen.

Alle dank aan de heer G. Tijkken die deze dag met veel zorg in goede banen heeft geleid!

▲ Riant uitzicht op de achterkant van het kasteel, weerspiegeld in de grote vijver

▲ Fraaie doorkijk vanaf de zijkant van het kasteel

▲ Taxus- en buxusboompjes in kunstige vormen geknipt

Un waar gebeurde Steenders verhaaltjen **DE CORRESPONDENT**

Door: "de Zwarver"

In de tied van veur den tweeden weerd-oorlog wazzen der ok al kranten en die kranten wodden ok op 't plateland 'eleazen. Daorum mossen daor ok altied un stuk of wat rubrieken in op'ennommen wodden met plaatselijk niejs, want dat wollen de plattelanders leazen. Daor waren ze meer beniejd nao dan nao een kabinetscrisis of wat ze in Amsterdam weer uut'evretten hadden.

De Steendersen vonden 't mooi um in de krante te leazen dat 't Bronkhorsterveer der uut lag met 't hoge water, net zo as de luu uut Olburgen. Ze wisszen 't allemoale al lange, maor ze wollen 't toch ok in de krante leazen. De Baoksen wollen in de krante leazen wie of der met 't vogelschieten op de karmse koning was 'ewodden, hoewel ze der allemoale met de neuze bie hadden 'estaon. Zo was 't in Toldiek en selfs bie de stadse luu uut Bronkhorst.

Hoe kump zo'n krante now an al dat niejs?

Um un dure journalist nao de Baokeweerd te stuur'n un un verhaaltjen te schrieven oaver un koppel uut de weie 'ebrokken beeste, zodat de bus van de Gelderse un paar uur vetraging had, dat ging jao niet. Eavenmin as oaver un op hol 'eslagen peerd in de Luure. Daor hadden ze bie de krante wat anders op bedach: de plaatselijk correspondent.

Gedurende un antal jaoren veur de oorlog was veur de gemeente Steendern Driekus-Gaart van de Wuule correspondent veur de Zutphense krante. Hie mos veural schrieven oaver jaorvergaderingen van al de verenigingen. As de Steenderse middenstandsvereniging wear zo bes 'eboerd had of dat ze in de Toldiek zo bastend mooi 'ezongen hadden en dat de boerinnenbond in Baok der wear zovulle niej leden bie had en zo meer.

Op un keer had Driekus-Gaart berich 'ekregen dat der jaorvergadering was van de kooperatie "Baak & Dremp". De agenda en 't jaorverslag had hie al toe'estuurd 'ekregen.

Maor op den avond van de jaorvergadering was 't bar en bar slech weer. Driekus-Gaart had helemoals gin zin um der uut te gaon. Hie bekek de agenda is en dach bie zichzelf: "Niks gin biezunders, 't zal wel gaon zo as altied. Iederene krig koffie en un gevulde koeke met un sigare en in de pauze un paar borreltjes. De veurzitter stekt de sekretaris un veere in de konte veur de mooie notulen welke met algemene stemmen wod goed'ekeurd. De zaakvoerder krig der un paar gulden bie umdat de zaak zo goed geet en 't personeel wod bedankt veur 't hadde warken. De bestuursverkiezing gaf ok gin reden tot opwinding, iederene zal wel wear wodden herkozen. En nao de pauze is der un kearl uut Rotterdam um te vertel'n hoe of ze 't beste de varkes kunt voer'n".

Nee, Driekus-Gaart van de Wuule had niks gin zin um te gaon met dat slechte weer. Hie oaverlei bie zichzelf en dach: "ik kan bes un verslag schrieven nao de krante oaver die vergadering zonder da'k der ewes bunne". Zo 'ezeg zo 'edaon. Hie schreef un mooi veslag wat de volgende dag in de krante ston.

Maor den moes kreeg nog un stetjen. Op de vergadering van de kooperatie is de katte hooge de gediens in'evloagen. Ze bunt nogal met veer'n an 't stoeven 'ewes. Den armen Driekus-Gaart wis nargens vanaf en bie de Zutphense krante vanzelfs ok niet.

Eers was 't op die vergadering gladjes velopen, tutdat de bestuursverkiezing an de riego kwam. Helemoals onverwach waren der tegenkandidaten. Boh, foi dan, dat was nog nooit veur'evallen. 't End van 't liedjen was dat der andere mensen in 't bestuur zatten dan Driekus-Gaart en de Zutphense krante wisszen.

Un paar dage later kreeg Driekus-Gaart un brief van de sekretaris van de kooperatie die klonk as un klokke. Den brief hef Driekus-Gaart altied bewaard, hie hef um mien laats nog laoten leazen.

Ie zult maor correspondent wean!

MILLENNIUM 2000 TOT 3000 JAAR NA CHRISTUS

Door: Anne Scheiffers

De oproep van de redactie in "De Zwerfsteen" van mei 1999 heeft een opmerkelijke reactie opgeleverd van de heer Harm Spekkink uit Dronten.

Hij is geboren en getogen in Baak en in een later stadium verhuisd naar het IJsselmeergebied.

Hij werkt op dit moment aan een overzicht van de gehele gemeente Steenderen van 1900 tot 2000!

Dit is natuurlijk geen "voorzien", maar het koppelt wel de laatste eeuw van het huidige Millennium perfect aan de toekomst.

Het is de bedoeling een aantal pagina's te wijden, onder het motto "100 jaar Steenderen in Vogelvlucht", aan hoofdzaak als: het "sociaal economische leven". Zijn geschiedschrijving zal zeer boeiend zijn en veel herinneringen oproepen bij de inwoners van onze gemeente.

Met veel genoegen zal de redactie dit historische overzicht in het decembernummer 1999 (het Millenniumnummer) van de HVS "De Zwerfsteen" publiceren, temeer daar ook nog vergelijkingen gemaakt worden met andere Nederlandse provincies en/of streekgebieden!

ROGGE-OOGST IN BRONKHORST . . .

Je voelt je rug wel na zo'n dag...

Inderdaad je bent het niet meer gewend, maar vroeger werden vele hectaren met de zgn. "zicht" -een ietwat kortere zeis- gemaaid. Met gebogen rug stond men dagen achtereen op het land om de oogst binnen te halen.

De eerste zaterdag en zondag in augustus 1999 was het een gezellige drukte op de akker naast de familie Boesveld aan het eind van de Boterstraat in Bronkhorst.

Heel wat vutters en ruimer in de jaren genoten van de roggeoogst en velen hadden dit werk in hun kinderjaren nog gezien of gedaan.

Strokenner doch dan met name uit Kalenberg en Muggenbeet Dick Groot Tjooitink verwelkomde alle pro deo medewerkers met een lekkere kom koffie.

Velen waren de rode zakdoek niet vergeten, 't was trouwens een uitgelezen dag voor de maaikunsten.

Eerlijkheidshalve mocht er best een paar graden af! Maar goed... handarbeid en laat de calorieën maar werken!

We zagen telgen uit de families: Masselink, Meijerman, Harenberg, Schieven, Groot-Roessink, de Boer enz. Vast wel harde werkers vergeten te noemen, doch uw naam wordt volgend jaar in het verslag vermeld.

Dick had vorig jaar $\frac{1}{4}$ bunder rogge met de hand ingezaaid. Het kon nog net, want aan water vorig jaar "ruim voldoende" en de $\frac{3}{4}$ resterende bunder werd met gerst ingezaaid.

Het was hoog zomer een leuk akkertje aan de rand van Bronkhorst als je naar de molen kijkt. Met een mooie warme kleur van de aren en in de eerste week van augustus was het hoog tijd het produkt te maaien. De kenner voelt aan de aren of de zicht gehaald en geslepen kan worden. Aan de arbeid!

Van 1 pk, 2 pk tot 20 pk, maar dan wel met rode diesel...

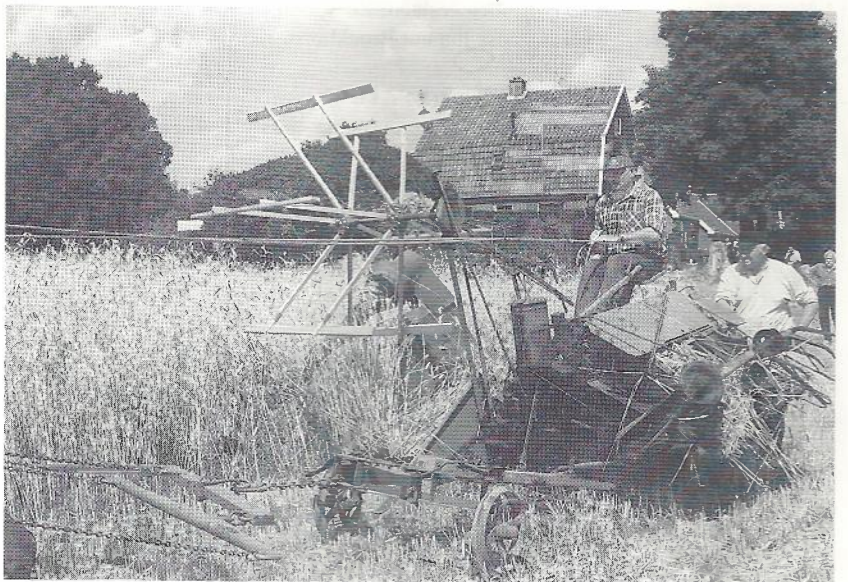
Tinus Luimes was met zijn mooie Belsen van de partij, wandelend gekomen, want deze akker ligt toch min of meer voor hem naast de deur. Zijn Belsen hebben als het ware de aren op de akker zien groeien... Dick mocht de antieke zgn. zelfbinder van de familie Harmen van "Hof te Baak" lenen. 't Ging prachtig en de paarden genoten voor deze machine en Tinus en Dick mogelijk nog meer! Video's en fotocamera's in de aanslag, het verlangen naar de tijden van weleer.

We kunnen er een boek over schrijven, in onze gemeente zijn vele liefhebbers van agrarische historie! Verzamelaars van oude agrarische gereedschappen, klein tot groot. Ook liefhebbers van oude huisdierrassen van klein tot groot. Zo hebben we binnen onze gemeentegrenzen liefhebbers van het "Hollandse konijn" en hier en daar zien we prachtige Lakenvelder koeien in de weiden terugkomen.

Een stukje akker werd met de 20 pk Guldner-tractor van 1956 geoogst. Alle rogge mooi gebonden op het

▲ *Tijden van toen herleven . . .*

▲ *Tinus Luimes op en Dick Groot Tjooitink achter de zelfbinder*

▼ *De tijd stond even stil . . .*

▲ Deze foto rechtvaardigt gemeentelijke subsidie

land. 't Is leerzaam, want je moet het toch van een kenner overgedragen krijgen. Deze zgn. garven moeten wel blijven staan als de wind wat zou gaan toenemen. Een kenner en een leerling naast elkaar en... de leerling is volgend jaar ook een -halfwas- kenner, nietwaar?

Aan het einde van de middag was er traditioneel een glas genever voor de harde werkers en dat verzachtte een beetje de "pien in de rug". De Belsen kregen wat krachtvoer en de tractor kon wat afkoelen. Dick en mede roggemaaiers hadden het perfect voor elkaar. Zelfs een tafeltje met een geldtrommeltje voor de bijdragen van het publiek. Toch een dag van rond de 160 kijkers, de zwartkijkers niet meegeteld.

Rond december 1999 gaat de werkgroep wederom in Bronkhorst dorsen. In Baak is men momenteel een kleine Duitse dorskast van rond 1930 aan het restaureren. Wat verwormd houtwerk vervangen - de laatste wormen schudden er tijdens het draaien toch wel uit- en een paar doorgeroeste stalen onderdelen vernieuwen.

In december staat er weer een oude tractor voor de kast, leren riem ertussen en draaien maar. Dit maal een Lanz? Omdat de dag of 2 dagen van het dorsen nog niet bekend zijn worden de geïnteresseerden via de "tam tam" en De Reclame of Contact geïnformeerd. Laat de weergoden meewerken...

Volgend jaar wil Dick Groot Tjooitink en zijn team vrijwilligers -leerlingen/halfwas tot vaklui- weer een veldje rogge inzaaien en oogsten. De GLTO is al geïnteresseerd om er een mooie dag van te maken en de stap naar de molens en de plaatselijke bakkers is natuurlijk niet groot. Trouwens, tijdens zo'n dag smaakt een dubbele rogge boterham met gerookt spek heerlijk. Je weet dan waar je het voor doet!

Als je van tevoren zo'n dag een beetje kunt plannen, is het mogelijk wat randgezigheid bij deze dag(en) te introduceren.

Natuurlijk koek en zopie, maar ook de plaatselijke molen activiteit, bakkers, imkers, plattelandsvrouwen die zgn. corndollies maken. Laat deze winter de ideeënmolens maar eens gaan.

Onze complimenten aan allen, die dit weekeinde tot een agrarisch hoogtepunt van Bronkhorst maakten en een warme douche deed de rugspieren na afloop goed...

DE SCHUTTERIJ

Door: E.J. van Leuvensteijn-Breukink

Als de zomer ten einde loopt, gaat er in onze gemeenschap kermis gevierd worden. Deze zeer oude traditie wordt in ere gehouden, maar niet voor iedereen is het helemaal duidelijk wat "kermis vieren" eigenlijk inhoudt. Daarom wil ik u er iets over vertellen.

Is kermis vieren werkelijk met vroeger verbonden en is het niet zondig om eraan mee te doen? Heel lang heeft er een doem op de kermisviering gelegen en als je

gezien was op de kermis, dan kon je 't wel onder je klomp schrijven om te proberen lid te worden van een kerkgenootschap. Kermis, daar werd onwelvoeglijke taal gesproken en daar hoorde je niet thuis.

- PUNT UIT BASTA - En dat nog wel, terwijl de kermis een oorspronkelijk kerkelijk feest is.

De vroegere huisarts uit Hummelo en Keppel, dokter Westerbeek van Eerten, gaf daar eens uitleg over op een gemeenteavond. Hij had de kermishistorie bestudeerd en stelde vast, dat zo hier en daar nogal verschil in uitvoering aangetroffen werd, met name voor wat betreft het optreden van de schutterij. Kermis, betekent eigenlijk Kerk-Mis. Rond de verjaardag van de patroon-

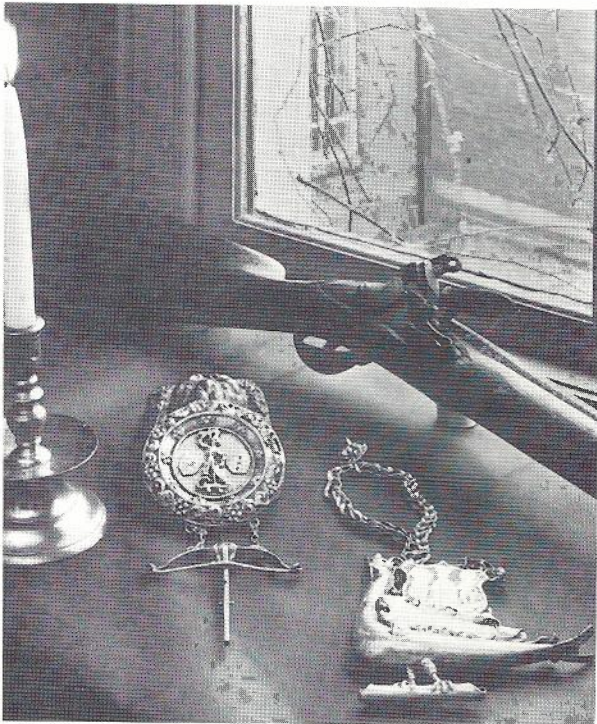
heilige van de kerk werd een mis opgedragen als eerbetoon en was de kerk het middelpunt. Na de mis waren er voor de kerkgangers op het plein bij de kerk volksvermakelijkheden, met koek en zopie. De Schutters hielden dan een optocht en gingen wedstrijd houden in het schieten op een, boven op een hoge paal geplaatste, houten vogel. Diverse prijzen vielen op het afschieten van vleugels, kop en staart en hij die de romp neerhaalde was een jaar lang koning.

Wie waren die schutters? Het feit dat ze schieten konden, had met hun oorspronkelijke taak niets te maken. Neen, ze waren de **BESCHUTTERS VAN DE GEMEENSCHAP**, vandaar de naam schutters. Hun taak lag op het gebied van gevaar. Het waren ongehuwde mannen, die de orde handhaafden, stadsmuren en wallen verdedigden, branden blusten en nachtwacht hielden.

Wat is er nog van over? En hoe speelt zich dat in Bronkhorst af?

Eenmaal per jaar krijgt de schutterij een nieuwe koning. Hij immers, die de vogel neerhaalt, is een vol jaar koning. De schutterij bestaat uit: voordansers, muzikanten, trommelslagers, grenadiers, jagers, officieren en gildemeesters. De beide laatsten vormen het bestuur en dragen op de witte pantalon een blauwe, respectievelijk rode bies.

Het verloop van handelingen is telken jaar gelijk en vindt als volgt plaats: Vroeg in de middag, omstreeks 13.00 uur, verzamelen de schutters zich, op de kolonel na. Hij vertoeft in het gildehuis en wordt met een hem toekomende eer afgehaald door de kapitein, grenadiers en jagers, onder commando van de eerste luitenant. (De kolonel is eigenlijk een gast, die het feest komt oplui-

Het eeuwenoude koningszilver van de schutterij van Bronkhorst

steren.) Als de groep compleet is, neemt de kapitein het commando over en marcheert de schutterij in vol ornaat door de stad naar de vogelschacht die, nabij de plek waar het oude slot stond, is opgericht. Hier worden de ordinaanciën (reglement) voorgelezen en lost de burgemeester van onze gemeente het eerste schot. De rij van schutters wordt geopend door de koning van het afgelopen jaar. Men schiet met voorladers waarin buskruit en een loden kogel worden gestampt. Alle schutters wordt een redelijke kans geboden; hierin voorziet het reglement. Zodra bekend is wie koning is geworden, kiest deze een koningin. Vroeger moest de koningin in Bronkhorst woonachtig zijn. (Was de koning niet gehuwd en zijn aanstaande vrouw was een buitensteedse, dan moest hij haar teleurstellen).

Een deputatie van de schutters wordt uitgezonden om de koningin van huis af te halen en naar haar koning te voeren, die op het veld van eer op zijn gade wacht. De adjudant brengt de koningin bij haar gemaal en zij mag behulpzaam zijn bij het aansteken van de versierde pijp, die de koning als teken van zijn waardigheid krijgt aangeboden. Het prachtige eeuwen oude koningszilver wordt beiden omgehangen en een glorieuze tocht te voet vangt aan door de straten van de stad.

Nu begint het werk der voordansers, de twee bielemannen en de twee sappeurs (brandblussers). De oorspronkelijke taak der schutterij: de orde handhaven, het verdedigen en bewaken, wordt door deze wonderlijk uitgedoste mannen, op bijzonder serieuze wijze verricht. Met bloemen versierde palen zijn de symbolische hindernissen welke uit de weg geruimd moeten worden. Met grote blijmoedigheid en een vast vertrouwen in het slagen van de handeling wordt dit werk aangevangen en omgezet in een, aan een ritueel grenzend, gebeuren. (De heer Westerbeek vergeleek de vrolijk bonte, zeer ruime kledij van de bielemannen met de liturgische dracht van de ambtsdragers van weleer).

Ter ere van het koningspaar wordt diverse keren het glas geheven en na afloop spoedt men zich naar de gladde vloer, waar het koningspaar gelegenheid krijgt de eerste dans uit te voeren op het bal, dat ter hunner ere volgt.

De keizerstitel valt hem ten deel, die 3 jaar achtereen zijn waardigheid weet te behouden. Onder schutters zijn keizers vrij zeldzaam.

Des morgens werkt de kleine schutterij op soortgelijke voet. Men schiet met een pijpenboog. Dit is een houten boog, geladen met gebroken stenen-pijpestelen. Hierbij is geen koningin.

Na een gesprek, rond de jaren 60, met wijlen de heer Albert Scholten, is deze visie door mij te boek gesteld.

Mocht u een volgend jaar een bezoek aan de Bronkhorster kermis brengen en de gebeurtenissen rond haar schutterij aanschouwen dan zult u getroffen worden door eenzelfde sfeer die Rembrandts meest vermaarde schilderij "De Nachtwacht" omgeeft. Zie in deze stad dan de schutters met het vaandel, de trommels en de pieken en beleef zo de geest van een volk, dat terug ziet op een rijke historie.

Ieder sprookje begint met:

ER WAS EENS . . .

**Door M.M. Kruijff-Leys
geschreven in 1982**

Een verhaal voor kinderen, maar grote mensen vinden het misschien ook wel aardig.

Er was eens...

Nu dan, er was eens een heel klein, helemaal vervallen stadje. Werkelijk helemaal vervallen. De muren rolden haast om van ouderdom en de daken hingen scheef van ellende tegen elkaar aan. De regen siepelde overal doorheen en dat was voor de mensen die in dat stadje woonden echt niet leuk en ook heel erg ongezond, want de ratten konden door de kapotte muren zomaar overal naar binnen rennen.

Dat stadje behoorde bij een reeks van buurschappen en dorpjes en tesamen vormden zij een geheel.

In een van die dorpen woonde al jarenlang een dominee met zijn vrouw en zoontje en 's Zondags preekte hij in de grote kerk in een van die dorpen.

Dat stadje lag een kilometer of drie verder en dat was wel wat ver voor de mensen uit dat stadje om naar de kerk te gaan, want de meeste mensen hadden toen nog geen auto en ze moesten dus lopen of fietsen.

"Kon ik nu maar eens in dat stadje een droog plekje vinden", zo dacht die dominee, "dan kon ik ook daar de mensen vertellen over de Hemel en de Lieve Heer" want zie je, dominees willen nu eenmaal altijd aan alle mensen vertellen over de Hemel en de Engelen.

"Als de mensen dan lekker warm en droog en knus bij elkaar zouden kunnen zitten, wat zou dat dan toch heerlijk zijn."

Toen kwam er een nieuwe burgemeester in dat grote dorp wonen met zijn vrouwtje. Dat was in augustus 1954. Ze waren nog erg jong en ze hadden al samen in een andere gemeente een heleboel linten door mogen knippen en ze waren zo langzamerhand ook heel bedreven in het steken van sleutels in sloten, om gebouwen te openen, snap je.

Nou en toen klaagde die dominee steen en been bij die burgemeester. En dat er nergens een gezellig gebouw-tje was en dat hij zo graag de oude school midden in het stadje op wilde knappen, want zie je... heel vroeger al, in 1344 was dat een kapel geweest en pas heel veel later had men er een school van gemaakt. Dat was in 1843.

Maar die oude kapel zag er verschrikkelijk uit. Alle vloeren waren stuk, de muren van binnen waren van een soort bordpapier en in de winter snorde er een oude potkachel om te zorgen dat de ergste kou eruit was, want in die oude kapel werd wel zondagschool gegeven en de inwoners gebruikten het vervallen gebouw-tje voor van alles en nog wat.

"Ik weet maar niet waar ik al het geld vandaan moet halen, zo klonk die aardige dominee," "Ik wil toch zo graag..."

Die burgemeester vond de wensen van die dominee echt wel heel redelijk. "Maar..." zo zei hij. "Beste man, ik weet ook niet waar het geld vandaan moet komen." Nou, grote verslagenheid, dat snapt een kind en treurig zaten die twee toen bij elkaar. Maar ze bedachten samen om toch maar eens te gaan praten met Mijnheer van Heek en die mijnheer van Heek woonde op een heel groot kasteel in 's Heerenberg.

Die meneer van dat prachtige kasteel had veel verstand van het opknappen - restaureren heet dat - van oude gebouwen en vervallen huizen en zo dachten die dominee en die burgemeester. Misschien weet die mijnheer van Heek wel hoe wij moeten beginnen.

Ze namen hun vrouwtjes mee en gingen een kopje thee drinken op dat mooie kasteel in 's Heerenberg en die mijnheer van Heek kwam ook een keer naar dat oude stadje en hij klom op een ladder en hij bekeek het allemaal eens goed en hij zei:

"Ja, dat is niet zo eenvoudig, het hele gebouw-tje is zo heel erg vervallen. Dat gaat een heleboel centjes kosten. Ja... en waar moet dat geld vandaan komen, want zie je om geld draait nou eenmaal alles. Maar op mijn steun mag je rekenen. Ik sta er helemaal achter."

Maar... oh grote schrik. Die dominee ging naar een andere gemeente, helemaal ver weg en hij nam zijn lieve vrouwtje en dat aardige zoontje mee. Dat was in december 1955.

Die burgemeester was in dat eene jaar dat hij in dat dorp dicht bij het lieve kleine stadje woonde echter zo verliefd geraakt op het stadje en die vervallen kapel, dat hij er maar steeds aan bleef denken.

Hij praatte erover met zijn wethouders en hij praatte en praatte en hij ging ook eens naar Mijnheer Staring, die op kasteel Wildenborch in Vorden woonde. Die mijnheer Staring wist ook werkelijk alles over het restaureren na huizen en gebouwen. En... bij dat stadje lag ook nog een een prachtige molen, ook al helemaal vervallen. De wieken van de molen konden nauwelijks meer draaien en in dat stadje was een huisje met een bord erop gespijkerd waarop stond "Onbewoonbaar verklaarde woning".

Die mijnheer Staring kwam ook eens kijken en hij vond ook dat er vooral aan die oude kapel maar eens iets gedaan moest worden en die burgemeester haalde er toen ook maar eens een architect bij en hij wees die architect gauw even op dat dicht getimmerde huis, die onbewoonbaar verklaarde woning.

Dat was vroeger het huis van de poortwachter van het stadje geweest en hij zei tegen die architect: "Koop dat oude huisje nu maar eens van de gemeente en restaureer het dan alsjeblieft, want als het afgebroken wordt dan ontstaat er zo'n lelijk gat tussen de andere huizen. En... die burgemeester zeurde toen niet alleen meer over die oude kapel, maar hij zeurde en zanikte ook over de vervallen molen en het oude poortwachters-huisje. Ja, hij begon te zeuren tegen de eigenaren van alle andere huizen!

Nou, je begrijpt het al, burgemeesters kunnen best een heleboel, maar ze kunnen helemaal niks buiten de wethouders en de raadsleden, want tenslotte zijn die de baas als het erop aan komt.

En die burgemeester begon het land af te reizen en overal aan de bel te trekken bij mensen die invloed hadden en die het konden weten.

En de raadsleden dachten: "Och, och... zoveel geld voor zo'n oud stadje, om dat op te knappen, wat wil die man toch."

Maar ja, die burgemeester wist niet van ophouden, want dat oude stadje had een heel rijke historie en om zo'n lief stadje met zo'n oud verleden zomaar in elkaar te laten zakken, dat kan toch niet. En na jaren en jaren van aanhouden en lekker zeuren dachten de wethouders en de raadsleden:

Nou, vooruit dan maar, laat maar eens zien wat het kan worden...

En ze vonden goed dat er geld van de gemeente uitgegeven zou worden voor de restauratie van de oude school, de vroegere kapel en het moest weer een kapel worden. Het hart van de gemeenschap.

De andere dorpjes en buurschappen werden haast jaloers op het oude stadje, want vele avonden rekende die burgemeester de mensen die in de vervallen huisjes woonden voor, wat het zou gaan kosten als ze zelf ook besloten hun huisje op te knappen.

En er waren ook kleine cafeetjes, helemaal oude cafeetjes, waar je alleen maar bier en een kopje koffie kon drinken. Van die oergezellige cafeetjes. En al die mensen kregen er allemaal echt zin in, want ze wilden eindelijk ook wel eens in een huis wonen met rechte muren en nette geverfde luiken.

En zo langzamerhand begonnen de kranten over dat stadje te schrijven. Ja, ook een heleboel onwaarheden hoor, want kranten zijn wel eens leugenaars.

En er was een aannemer en die was geboren in dat stadje en die man kon toch zo prachtig metselen. Dat was een heel goede vakman. Nou, die man wilde niets liever dan van zijn geboortestadje nou eens een echt mooi en degelijk gemetseld stadje metselen.

En zo gebeurde het dat monumentenzorg goed oplette of het allemaal wel naar behoren gebeurde, want zie je... je kan nu wel geboren zijn in zo'n lief stadje, maar prutswerk mag niet geleverd worden. Dan zou je natuurlijk als aannemer dezelfde dag al uitgemetseld zijn.

En er kwam een heel secure architect om het allemaal goed te controleren. Gezonden door monumentenzorg en die architect keek nog preciezer dan precies. En zo hoort het ook als je met geld uit de gemeentekas iets gaat opknappen.

En nu kan ik nog best verder gaan en nog veel meer vertellen, maar iedereen raadt het al lang. Het stadje waarover ik vertelde heet...

Ja juist, het stadje heet Bronkhorst. En vroeger wist niemand in het hele land waar Bronkhorst lag. En of je nu tegenwoordig in Groningen komt of in Maastricht, iedereen is wel eens in Bronkhorst geweest.

Want de kapotte cafeetjes zijn deftige eethuisjes geworden. En lekker dat je er kunt eten. Zo nu en dan moet je er een tafeltje bespreken anders is er geen plaats, want ze koken zo lekker. En 't is te gek allemaal, maar er is ook een kaasboerderij in het hoge huis. De burgemeester mocht de allereerst gemaakte kaas proeven en tegenwoordig gaan heel veel mensen gauw wat kaas kopen als ze in Bronkhorst zijn.

En waar vind je een lief stadje waar dan ook nog een Mevrouw woont, die gedichten kan maken. Ja... wondermooie gedichten waarvan er veel gaan over haar eigen Bronkhorst en ze verkoopt je dan tevens nog heerlijke Bronkhorster koeken ook. Waar vind je zo'n stadje? Nergens toch zeker.

Over dat mooi geworden stadje en de lieve mensen die daar wonen zou ik wel eindeloos en tot vervelens toe kunnen vertellen. Over het roemruchte Bronkhorst, dat in 1482 stedelijke rechten verkreeg en over mensen uit het westen die nu allemaal tegelijk wel in de omgeving van al dat moois willen wonen.

Studenten uit Wageningen en uit Amsterdam vierden er enige jaren geleden feesten om nooit te vergeten. En de Heren van de A.N.W.B. gaven in 1964 een prachtige nieuw gemetselde pomp, waaruit echt schoon en heerlijk koud water komt, cadeau aan Bronkhorst. En ook al in 1964 kwam het bestuur van de Bond Heemschut uit Amsterdam - dat is een vereniging die geweldig in de weer is om waardevolle oude huizen en pandjes te bewaren en te herstellen - met een heleboel mensen naar Bronkhorst om een ere-oorkonde aan het gemeentebestuur van Steenderen uit te reiken... "wegens de zorg besteed aan onderhoud van de schoonheid van Bronkhorst".

En... nu mag iedereen voor zich invullen of het een goed besluit is geweest de oude kapel, de cafeetjes, de molen en de huisjes weer netjes te maken.

Weet je wat die burgemeester altijd zei:

Een goed bestuurder probeert vooruit te kijken en vooruit te denken. Na 25 jaar kan een bestuurder pas zeggen of een besluit goed is geweest, of niet goed.

En weet je wat ik wel eens denk:

Ik denk dat die burgemeester het geluk heeft gehad dat op het moment toen hij zo verschrikkelijk zeurde, hij toen verstandige, wijze mensen in zijn gemeenteraad heeft gehad. Tenslotte hadden zij het voor het zeggen en als zij NEE hadden gezegd, dan zou het wel erg stil, ja heel erg stil in dat mooie stadje zijn geworden en nat en koud in de huisjes.

Je kunt je nauwelijks voorstellen dat je dan niet in die fraaie kapel zou kunnen kijken en luisteren naar het prachtige orgel.

Bronkhorst, de Edelste... In september op zijn mooist als de Bielemannekes bij de opening van de kermis door de straatjes dansen en de koning zijn koningin onder het vaandel van de schutterij kust.

Als het koningspaar, omhangen met het eeuwenoude schutterszilver, - voor een dag gehaald uit het museum in Zutphen, waar al dat waardevols het hele jaar door

Overdracht van de gerestaureerde waterpomp aan de stad Bronkhorst door het bestuur van de ANWB in 1964.

Op de foto de Bronkhorster schooljeugd, dhr. en mevr. Kruijff, bestuur ANWB en met pijp dhr. Hothke van de RDMZ

in vitrines te kijk ligt - hij met een lange versierde stenen pijp, zij met fraaie bloemen in de arm, vooraf gegaan door de schutterij met de muziek voorop, door de straatjes trekt. Dan is het of in Bronkhorst de tijd heeft stil gestaan.

Het leeft nog helemaal en als je geboren bent in Bronkhorst, dan ga je erheen en keer je terug naar dat stadje om dat feest mee te maken.

Bronkhorst... "Schone slaapster" of "Droomstadje aan de IJssel", zoals het wel eens genoemd is.

Vijf volle eeuwen hebben de Bronkhorsten hier geresideerd, tot het geslacht uitstierf. Toen volgden bijna twee eeuwen lang de Van Limburg Stirums en daarna verscheidene andere geslachten. Van 1824 tot 1830 was het de eigenaar Ketjen, de man die het kasteel liet slopen en die de dichter Staring wanhopig deed uitroepen: "Gij muren die 't geweld van storm moest dragen. Die zoveel eeuwen heeft weerstaan..."

Bronkhorst leeft helemaal en echt, vooral met, en door de instandhouding van de aloude gebruiken...

Noot van de redactie:

Wij mochten van mevrouw M.M. Kruijff-Leys, weduwe van onze oud burgemeester Kruijff, enige stukken aangaande o.a. Bronkhorst' stadsherstel ontvangen. Dit boeiende eerste verhaal - speciaal voor kinderen geschreven - wordt in 2000 vervolgd.

"EENS EEN BOLWERK VAN DE ADEL" . . .

Jan Harenberg schrijft levenswerk...

Staat er in in het Gelders Dagblad. Afgelopen 17e september overhandigde schrijver Jan Harenberg het 1e exemplaar van zijn 25ste kastelenpublicatie met als titel "Eens een bolwerk van de adel" aan de burgemeester van Vorden E. Kamerling.

Jan is een "kasteel" heer zonder kasteel, zijn huis is één groot kastelenarchief en nu dit "levenswerk" af is, kunnen er weer verhuisdozen met archief-kasteelstukken naar de Nederlandse Kastelenstichting te Doorn. Jan krijgt weer ruimte rond zijn bureau. Ook geestelijke ruimte voor nieuwe ideeën of publicaties..?

Jan Harenberg heeft in dit grote werk 87 (vm.) kastelen van de Achterhoek en Liemers beschreven en kunstenaar Joop Thomassen heeft al deze kastelen - of wat er nog van over is - in pentekeningen vastgelegd. Een pracht combinatie.

Vele leden van de HVS hebben één of meerdere boeiende vertellingen van binnen en buiten dikke kasteelmuren door Jan mogen meemaken.

Een beetje "peper en zout" door Jan als hij onder een theekransje van de freule of barones iets pakkends vernam deed de lachspieren van de toehoorder aan-

trekken. Jan heeft een gave en brengt zelfs "dode kastelen" tot leven!

Als ik nu zie dat dit levenswerk af is... mag ik dan bij deze zeer bescheiden vragen of Jan nog eens een avond in "De Seven Steenen" voor ons zou willen vullen?

Jan... van mij een lintje voor jouw vele werk. Jij bent als kersvers pensioengerechtigde nog lang niet aan een levensavond toe en wij wensen je nog veel meer levenswerken!

Er is nog zoveel te beschrijven, want in het oude Zutphen ontdekte men een maand geleden nog een nieuw kasteel - of paleisrestant onder het maaiveld bij de Walburg. Begin maar met de eerste bijlage voor de 2e druk zou ik zeggen. Onze complimenten!

Paul Kok

Titel: "Eens een bolwerk van de adel"

184 pagina's (24,5 x 26,5 cm)

ISBN nr: 90 6469 748 5

prijs: f 75,- (incl verzendkosten)

Uitgever: Canaletto/Repro-Holland
te Alphen a/d Rijn

Via het secretariaat zijn enige exemplaren voor de HVS besteld. Eén exemplaar voor de HVS-bibliotheek en zolang de voorraad strekt kunt u á f 75,- terecht bij de secretaris.

Een oud-plaatsgenoot

OVER J.F. OLTMANS . . .

door: A. Blok

"Op een zoete avond in augustus van het jaar 1570 reed door de straten van Heusden een fraai uitgedoste jonkman op een vurig paard.

Het was de hele dag erg warm geweest, zodat vele burgers voor hun huis hadden plaatsgenomen om te genieten van de koele avondlucht. Men groette de voorbijrijdende ruiters vriendelijk, die zijn paard stapvoets liet gaan, dit tot groot genoegen van de meisjes, die graag een blik wierpen op de knappe jongeman, die elke groet met een handbeweging of door het lichten van zijn breedgerande hoed beantwoordde. (...)

Zodra het paard de Oud-Heusdense poort had bereikt, begon het te snuiven. Zijn berijder joeg het over de valbruggen heen en zette het dier tot grotere spoed aan, zodra hij zich buiten de stad bevond. Door de vaart wapperde af en toe de wijde mantel even open, waardoor een rijke kleding zichtbaar werd, die de gegoede burger of edelman verried. Een lange degen en twee pistolen droegen daartoe het hunne bij. Deze wapens en het zwarte haar, dat in lange lokken tot op de schouders afhing, gaven de voorname verschijning een krijgshaftig voorkomen."

Aldus begint één der beste historische romans die er in Nederland zijn geschreven. Ik doel hier op "Het Slot Loevestein" van J.F. Oltmans. Vijf jaar later verscheen er van zijn hand "De Schaapherder, een verhaal uit den Utrechtschen oorlog van 1481 tot 1483", waarin o.a. Jan van Schaffelaar figureerde. Het was een boek dat "Het Slot Loevestein" naar de kroon stak.

Wie was deze J.F. Oltmans, die deze schitterende historische boeken heeft geschreven? Veel is er niet over hem bekend, doch het weinige dat wel bekend is, is zeker de moeite van het verhalen waard.

Oltmans werd in 1806 in Den Haag geboren. Hij kreeg een goede opvoeding waarin belangstelling voor kunst en literatuur werden gestimuleerd. In 1814 verhuisde het gezin Oltmans naar Amsterdam waar zijn vader ontvanger der belastingen werd. Na het voltooien van zijn schoolopleiding kreeg de jonge Oltmans daar ook een plaatsje. Zijn belangstelling ging echter uit naar archeologie en geschiedenis, in het bijzonder naar oude gebruiken en gewoonten, wapens en kostuums.

Op een gegeven moment kreeg hij "Waverley Novels" van Walter Scott in handen. Scott, die van 1771 tot 1832 leefde, was de schepper van de historische roman. Vele werken werden ook in Nederland vertaald, waaronder "Ivanhoe", "Kenilworth" en "De bruid van Lammermoor", waarvan het verhaal later door Cammarano tot een operatekstboek werd bewerkt, dat door Donizetti op muziek is gezet. Opvallend was bij Scott de weelde aan details. Die hielden het verhaal echter dusdanig op dat latere bewerkers de vele bladzijden, die bijvoorbeeld aan de aankleding van luisterrijke

diners waren gewijd, drastisch hebben bekort om de vaart in het verhaal te houden.

Oltmans werd zeer door Scott gegrepen en in 1833 verscheen zijn eerste verhaal "Het Slot Loevestein", dat een episode in de Tachtigjarige Oorlog tot onderwerp had. Diep geroerd door Van Speyks heldendood, beschreef hij, onder het pseudoniem van Den Hage, in dit boek de heldendood van Herman de Ruyter, een veekoopman die als boodschapper van de Prins van Oranje optrad en door de Spanjaarden met ontzag de "Emissario" werd genoemd. Oltmans was de naam van Herman de Ruyter tegengekomen in Hooft's "Historiën". Wat hem trof, was dat de Ruyter, toen hij geen uitweg meer zag, net zoals Van Speyk enkele eeuwen later, de lont in het kruitvat had gegoooid, daarbij niet alleen zichzelf, maar ook talrijke vijanden opblazend.

In 1838 overleed de vader van Oltmans, waarop hij besloot zich geheel aan het schrijven te wijden. In datzelfde jaar verscheen onder zijn eigen naam "de Schaapherder". Dit verhaal speelde zich af tijdens de Utrechtsche Oorlog van 1481 tot 1483, een feit dat ons niets meer zegt tot men ons vertelt dat tijdens die oorlog Jan van Schaffelaar van de Barneveldse toren is gesprongen, op deze wijze bij zijn boosaardige tegenstrever Perrol met de rode hand een vrije aftocht voor zijn manschappen afdwingend. Oltmans heeft dit feit aldus beschreven:

"Wilt gij zweren, Perrol, dat gij allen, die hier onder mijn bevelen staan, vrij en ongehinderd, zonder arglist naar Wijk zult laten gaan, als ik van de toren op het kerkhof ben neergevallen?" Een huivering voer door de Schaffelaars.

"Ja", riep Perrol luid, "op mijn eer en bij mijn banier beloof ik hun vrijheid en lijfsгенade."

"Gij allen hebt het gehoord", sprak Jan van Schaffelaar rustig. "Ook in de Hemel heeft men uw eed gehoord, Perrol! Laat uw stukken zwijgen, weldra zult u Jan van Schaffelaar zien." (...)

Perrol riep: "Waar blijft Jan van Schaffelaar?" "Hij komt", riep Frank.

"Ja", zei Van Schaffelaar, die zijn wapens in orde bracht, "wij gaan, maar mijn schild kan ik niet achterlaten." Frank wilde het halen, maar de aanvoerder wees hem terug. (...) Snel beklom hij de trap. Frank zag hem naar de omgang gaan, waar hij het schild, dat aan een riem hing, los maakte. Hij streek met de hand over de kleuren en hing het om de hals. (...) Toen richtte hij zich op en riep: "Mannen ik wil u geen last brengen, ik moet toch eenmaal sterven!" Het was zijn laatste vaarwel. Frank snelde naar boven. Toen hij de omgang bijna had bereikt, zag hij zijn vriend staan. De zon deed de gladde wapenuitrusting schitteren, de witte vederbos werd door de wind bewogen, het vlekkeloze schild hing op zijn rug. Het hoofd fier geheven, stond hij daar als een metalen beeld van de edelste vorm. Toen zette hij de handen in de zij, riep luid en vol moed: "Hier hebt gij Jan van Schaffelaar!" en sprong van de toren.

(wordt vervolgd)